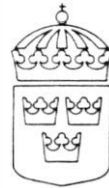

Motion till riksdagen

1986/87:N152

Ivar Franzén m. fl. (c)

Statens vattenfallsverk (prop. 1986/87:87)

Mot.
1986/87
N152-155

Inledning

Energisystemens uppbyggnad och inriktning påverkar på ett avgörande sätt samhällsutvecklingen. Centerpartiets syn och ställningstagande i de energipolitiska frågorna hänger nära samman med partiets uppfattning om hur samhället bör utformas och med samhällsplaneringen i stort.

Energisystemen kan i princip byggas upp enligt två olika strategier. Utgångspunkterna för dessa strategier är skilda och baseras på två motsatta filosofier för hur energisystemen bör vara utformade.

Centralisering/högrisksamhälle – ökad sårbarhet

Den ena strategin bygger på en centralistisk och koncentrationsinriktad syn på hur energisystemen bör utformas. Företrädarna för detta synsätt – t. ex. förespråkarna för kärnkraft och stora kolkondenskraftverk – förutsätter en ökande efterfrågan på energi. Detta leder till krav på investeringar i storskaliga och centraliserade anläggningar för såväl produktion som distribution av energi, anpassade och dimensionerade efter de krav ett tänkt "högenergisamhälle" ställer. Det primära målet i denna strategi för energisystemens utformning är att producera energi utan hänsynstagande till vilka effekter en hög energianvändning får för samhällsstruktur, miljö och ekonomi på längre sikt. Ett "högenergisamhälle" är ett sårbart samhälle.

Det mest påtagliga exemplet på detta förhållande är den sårbarhet den ökande andelen el för bostadsuppvärmning leder till. Elförsörjningen utsätts för stora påfrestningar genom att tillförseln måste svara mot behovet den allra kallaste dagen. Under den kallaste dagen i januari 1987 var effektuttaget det högsta någonsin – 26 200 MW. Detta innebär att elnätet var mycket hårt belastat. Effektuttaget under den kallaste dagen 1983 (12/12) var 20 862 MW – d. v. s. effektbehovet har ökat med sex stora kärnkraftverk. Sedan 1984 har den totala elanvändningen ökat motsvarande produktionskapaciteten i 1,5 kärnkraftverk, vilket ytterligare understryker kravet på "överkapacitet" för att klara elförsörjningen vid sträng kyla i ett system med stor andel elvärme.

Skillnaden i effektuttag kan också illustreras med en jämförelse mellan juli 1986 och januari 1987. Uttaget var då 6 510 MW resp. 26 200 MW – d. v. s. elbehovet varierar över året på ett sätt som motsvarar produktionskapaciteten för det dubbla svenska kärnkraftprogrammet. Variationerna i

effektbehovet är främst beroende på den ökande andelen elvärme i systemet. Grundbelastningen över året är tämligen konstant.

Denna snedbelastning i elförsörjningssystemet ökar sårbarheten dramatiskt, vilket bl. a. visade sig under det stora elavbrottet i december 1983. Denna störning i elförsörjningen lamslog stora delar av Mellansverige.

Centralistisk regeringspolitik

I såväl regeringens förslag till mål och inriktning av energiförsörjningsberedskapen (proposition 1986/87:95) som i proposition 1986/87:87 om Vattenfall är utgångspunkten den koncentrationsinriktade synen med ett bibehållet storskaligt system där Vattenfall och några få oljebolag får ett avgörande inflytande över energimarknaden. De bedömningar som redovisas innebär en förväntad ökande elanvändning och en fortsatt hög användning av importbränslen.

I de överväganden som redovisas har uppenbarligen ingen hänsyn tagits till den förnyelse och omställning av energisystemet som riksdagen i annat sammanhang beslutat om. Detta strider mot uttalanden som regeringens företrädare gjort men är väl i överensstämmelse med regeringens handlande. Regeringens förslag till inriktning och omfattning av Vattenfalls verksamhet är främst anpassade efter de krav en producentinriktad energipolitik ställer. Detta innebär att Vattenfalls makt ökar medan statens inflytande och påverkansmöjligheter minskar.

Decentralisering/anpassbarhet – minskad sårbarhet

En annan strategi för hur energiförsörjningssystemet bör byggas upp utgår ifrån ett decentralistiskt synsätt och nödvändigheten av hushållning med tillgängliga resurser och energianvändningens anpassning efter de krav miljön ställer. Företrädarna för detta synsätt ser inte en hög energianvändning som ett självändamål utan utgår ifrån att det inte skall produceras mer energi än vad som är nödvändigt för att på ett effektivt sätt kunna tillgodose de behov som finns. Energiförsörjningen bör baseras på effektivare energianvändning och utnyttjande av i huvudsak inhemsk förnybar och miljövänlig energi.

Detta leder till krav på energihushållning och effektiv användning av tillförd energi, där utnyttjat energislag och energikvalité anpassas efter ändamål. Detta kan bäst ske om energisystemen ges en flexibel och lokalt anpassad, småskalig utformning – system som är anpassade till ett decentraliserat samhälle där investerade medel kan utnyttjas effektivt, miljön värnas och möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen förstärks.

Denna strategi för energisystemens uppbyggnad leder till minskad sårbarhet. Den ger möjligheter till en mer pluralistisk maktstruktur på energimarknaden och ger samhället reella möjligheter till inflytande över energiförsörjningens utformning.

Centerpartiets alternativ

Huvudpunkterna i en decentralistisk energipolitik kan sammanfattas enligt följande:

- Lägre energianvändning genom energihushållning och effektiv användning av tillförd energi.
- Ersättning av importerade miljökrävande energislag och övergång till en uthållig energiförsörjning baserad på inhemska, förnybara och miljövänliga energikällor.
- Avveckling av kärnkraften.

Mot. 1986/87
N152

Samhällets konkreta åtgärder måste därför inriktas på att stödja introduktion och användning av inhemsk förnybar och miljövänlig energi, ny energiteknik, hushållning m. m.

Energibalans

De energipolitiska besluten måste även inriktas mot att den slutliga energianvändningen långsiktigt stabiliseras kring 300 TWh, varav ca 100 TWh el. Det bör understrykas att möjligheten att nå detta mål är beroende på om det finns en politisk vilja till en förnyelse och omställning av energisystemet. Varje energisystem kräver långsiktiga investeringar och måste byggas på en bedömning av framtida energibehov och energikostnader på något/några decenniers sikt.

Ingen kan med säkerhet förutse vårt energibehov vid nästa sekelskifte. Framtidens möjligheter till en effektivare energianvändning underskattas lätt, vilket bl. a. utvecklingen under det senaste decenniet visar. En detaljerad energibalans är inte möjlig att göra, men med vår energipolitiska inriktning och med utnyttjande av kommande möjligheter till effektivare energianvändning kan följande översiktiga balans anges:

Elström

- Vattenkraft, vindkraft, mottryck med kraftvärme, solceller 100 TWh

Bränslen m. m.

- Biobränslen, solenergi, gas 120 TWh

Drivmedel

- Olja, etanol, vätgas 80 TWh

Elmarknaden

En omställning mot ett tryggare och säkrare energiförsörjningssystem är i hög grad beroende på vilket sätt värmeförsörjningssystemet ordnas. Det var övergången till användning av olja för uppvärmning som medförde det kraftiga oljeberoende Sverige drog på sig under 1950- och 1960-talen. Utbyggnaden av kärnkraften har vidare medfört att tillgången på el kraftigt ökat, vilket innebär att en ökad andel el måste avsättas på värmemarknaden. Den "elbrist", som nu varnas för, är mera ett exempel på en felaktig användning av tillgängliga resurser än någon verklig brist på el.

Av SCB:s preliminära uppgifter framgår att elanvändningen inom landet 1986 var 129 TWh (ej temperaturkorrigerad). Detta är en minskning med 1,4 % jämfört med 1985. Minskningen har i huvudsak skett inom industrin och genom minskning av överföringsförlusterna.

Nettoexporten av el 1986 var 4.7 TWh. Vattenmängden i kraftverksdamarna ökade under 1986 motsvarande en elproduktion på 1.8 TWh. Vattenkraften utnyttjades således inte fullt ut 1986. Detsamma gäller kraftvärme- och mottrycksanläggningarna. Totalt producerades i dessa anläggningar 6.2 TWh jämfört med möjlig produktion av minst 10 TWh vid ett fullt utnyttjande av tillgänglig kapacitet.

Utan att ta i anspråk dyrbar och miljökrävande oljekondenskraft, så fanns det således reserver (10–12 TWh) i den befintliga elproduktionsapparaten. Detta innebär att den beskrivning som föredraganden gör i proposition 1986/87:87 om Vattenfall avseende förhållandet mellan eltillförsel och elanvändning ej är korrekt.

Centerpartiets alternativ för utformningen av det framtida elförsörjningssystemet kan åskådliggöras med ett stapeldiagram, vilket redovisas i en bilaga.

En förnyelse och omställning av energisystemet i enlighet med de riktlinjer som beskrivits kan ske före 1990-talets slut genom en stegvis avveckling av kärnkraften utan att någon ökad användning av kol och olja behöver komma i fråga. Miljövänliga och ekonomiskt fördelaktiga alternativ finns. Vattenfalls investeringar och verksamhet måste anpassas efter denna energipolitiska inriktning.

Proposition 1986/87:87 om Vattenfall

Allmänt

I proposition 1986/87:87 läggs förslag om inriktning och omfattning av Vattenfalls investeringar under budgetåret 1987/88 m. m. I propositionen beskrivs bl. a. Vattenfalls verksamhet och nya organisation. Vi vill erinra om att vi i annat sammanhang föreslagit en decentralisering och effektivisering av Vattenfalls verksamhet genom en uppdelning av Vattenfall i fyra bolag för att bl. a. möjliggöra en försäljning av vattenkraftaktier. Uppdelningen innebär bl. a. att det skapas ett konkurrensförhållande mellan elproduktion baserad på förnybara energislag respektive bränslen. Detta medför att kondenskraften måste konkurrera på egna meriter utan kapitalstöd från billig vattenkraft.

Vi anser även att en uppdelning av Vattenfall skulle underlätta möjligheterna att återföra en del av intäkterna från vattenkraften till de län där den produceras.

Vi har vidare ovan konstaterat att de prognoser över den framtida elförbrukningen som redovisas utgår från en producentinriktad syn. Enligt vår mening måste Vattenfalls verksamhet utgå från de beslut om omställning och förnyelse av energisystemet som tidigare fattats. Detta medför också att den beskrivning av elmarknaden och förväntade utvecklingen av elanvändningen som redovisas i propositionen måste revideras (jfr. ovan s. 5).

Utgångspunkten måste vidare vara att avvecklingen av kärnkraften skall inledas snarast. Det innebär även att Vattenfalls – av regeringen understödda – strävan att stärka sin makt över energimarknaden måste motverkas. Förslag som syftar till att vidga Vattenfalls kompetensområde resp. minska riksdagens kontrollmöjligheter måste avvisas.

Klippen

Vattenfalls planerade vattenkraftutbyggnad innefattar bl. a. byggande av en anläggning i Övre Umeälven – Klippens kraftstation. För kommande budgetår föreslås 45,4 milj. kr. anvisade. Den totala anläggningskostnaden beräknas till 445 milj. kr. och ge en normalårsproduktion på 94 GWh.

Enligt vad vi erfarit har prövningen av projektets tillåtlighet enligt vattenlagen ej slutförts. Enligt vår mening är det inte lämpligt att anslag beviljas för ett utbyggnadsprojekt innan gängse prövningsförfarande genomförs. Detta innebär att medelsbehovet för vattenkraftanläggningar bör minskas med 45,4 milj. kr.

Ringhals 2

Vi har vid upprepade tillfällen tidigare framhållit att något ånggeneratorbyte i Ringhals 2 ej bör komma i fråga eftersom kärnkraften skall avvecklas. Föredraganden beräknar 151,2 milj. kr. för detta ändamål. Någon medelsanvisning för byte av ånggeneratorer bör enligt vår mening ej ske och anslaget till kärnkraftanläggningarna bör minskas i motsvarande grad.

Distributionsanläggningar

Ett energisystem uppbyggt i enlighet med vår syn innebär även att medelsbehovet för utbyggnad och upprustning av storkraftnätet minskar. Ett mer småskaligt och decentralistiskt system leder till att elnätet kan dimensioneras på ett mindre kostnadskrävande sätt. Vi bedömer att medelsanvisningen kan minskas med 300 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Värmeproduktionsanläggningar

I anvisade medel för investeringar i värmeproduktionsanläggningar ingår medel för anskaffning och installation av elpannor och andra värmeproduktionsanläggningar. Detta överensstämmer inte med vår mening om den struktur det framtida värmeförsörjningssystemet bör ha. Vi förordar därför att anvisade medel för detta ändamål minskas med 10 milj. kr.

Övriga ändamål

Vi bedömer även att anvisade medel för övriga ändamål kan minskas med 10 milj. kr. med hänvisning till att dessa bl. a. är avsedda för förvärv av distributionsföretag. Enligt vår mening innebär sådana förvärv enbart att Vattenfalls monopolställning på marknaden stärks, vilket måste motverkas.

Totalt innebär våra förslag att reservationsanslaget C.11. Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m. kan minskas med 516,6 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Bemyndiganden

I proposition 1986/87:99 om ledningen av den statliga förvaltningen föreslås att regeringen skall ges bemyndigande att, utan beloppsgränser, besluta i bolagsfrågor. Detta innebär att behovet av ett årligt bemyndigande till regeringen för bildande av aktiebolag eller förvärv av aktier i sådant bolag inom Vattenfalls verksamhetsområde bortfaller.

Enligt vår mening bör riksdagen ej avhända sig denna kontrollmöjlighet och proposition 1986/87:99 avslås i denna del. Någon ändring av gällande riktlinjer (prop. 1981/82:125, NU 53) bör ej komma i fråga. Detta innebär att bemyndigandet för regeringen att besluta om bolag för andra typer än eldistributionsbolag i enlighet med Vattenfalls förslag bör begränsas till 75 milj. kr. för budgetåret 1987/88.

Sektoransvar för elkraftteknisk forskning och utveckling

I propositionen föreslås att Vattenfall skall få ett sektoransvar för forskningen och utvecklingen inom det elkrafttekniska området. Detta skulle enligt vår mening ytterligare vidga Vattenfalls ansvarsområde och kan därmed vara en fara för oberoende och fri forskning. Enligt vår mening bör forskningsansvaret primärt ligga hos forskningsråd, universitet och högskolor. Det är inte rimligt att Vattenfall är den centrala forskningsinstitutionen som i väsentlig grad bestämmer inriktningen av den elkrafttekniska forskningen och utvecklingen. Propositionen bör därför avslås i denna del.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av investeringarna för budgetåret 1987/88 inom Statens vattenfallsverks ansvarsområde.
2. att riksdagen beslutar att till Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m. för budgetåret 1987/88 anvisa ett i förhållande till regeringens med 516 600 000 kr. minskat reservationsanslag under fjortonde huvudtiteln om totalt 3 058 000 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen.
3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om sektorsansvar för Vattenfall för forskning och utveckling inom det elkrafttekniska området.
4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om energimarknadens struktur och bedömningarna av den framtida elanvändningen.

5. att riksdagen beslutar avslå proposition 1986/87:99 i den del som rör förslag om att regeringens skall bemyndigas, utan beloppsgränser, att besluta i bolagsfrågor i enlighet med vad som anförs i motionen

Mot. 1986/87
N152

Stockholm den 25 mars 1987

Ivar Franzén (c)

Börje Hörnlund (c)

P.-O. Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)

Ingvar Karlsson (c)

i Bengtsfors

Jan Hyttring (c)

Rosa Östh (c)

Elving Andersson (c)

